

Боднар С.
*студент магістратури юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету
Науковий керівник: д. і. н., професор кафедри
теорії та історії держави і права ТНЕУ Грубінко А.В.*

ТРЕТЕЙСЬКЕ СУДОЧИНСТВО В СИСТЕМІ ВИРІШЕННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ

Одним з перспективних шляхів вирішення проблем державного судочинства, особливо проблеми перевантаженості господарських судів, є можливість захисту прав учасників господарських правовідносин через альтернативні способи вирішення спорів. Виділяють такі види альтернативних способів вирішення спорів, як переговори, посередництво (медіація) і третейський суд (арбітраж).

Інститут третейського судочинства є досить популярним в західних економічно розвинених демократичних країнах, адже він дозволяє цивілізованим шляхом врегулювати конфлікти між суб'єктами конкретних правовідносин. Розвиток правовідносин в Україні поставив на порядок денний питання щодо розширення можливостей третейського судочинства. Третейський суд був першою формою правосуддя, до якої історично добровільно зверталися люди з метою встановлення справедливості і миру [1, с. 121]. Визначною подією в історії розвитку третейського судочинства в Україні стало прийняття 11 травня 2004 року Закону України "Про третейські суди", який регулює порядок утворення і діяльності третейських судів, встановлює вимоги до третейського розгляду спорів. До третейського суду за угодою сторін може бути переданий будь-який спір, що виникає з цивільних і господарських правовідносин, окрім випадків, передбачених законом [2]. Водночас функціонування третейських судів в Україні базується не лише на засадах національного, але й міжнародного права.

Згідно ст. 2 Закону України "Про третейські суди" "третейський суд – це недержавний незалежний орган, що утворюється за угодою або відповідним рішенням заінтересованих фізичних та/або юридичних осіб у порядку, встановленому цим Законом, для вирішення спорів, що виникають із цивільних та господарських правовідносин". Основним завданням третейського суду є захист майнових і немайнових прав та охоронюваних законом інтересів фізичних чи юридичних осіб шляхом всебічного розгляду і вирішення спорів відповідно до закону [3, с. 674]. Згідно ст. 12 ГПК "підвідомчий господарським судам спір може бути передано сторонами на вирішення третейського суду, крім спорів про визнання недійсними актів, а також спорів, що виникають при укладанні, зміні, розірванні та виконанні господарських договорів, пов'язаних із задоволенням державних потреб, спорів, передбачених п. 4 ч. 1 цієї статті, та інших спорів, передбачених законом". Згідно п. 5 ч. 1 ст. 80 ГПК господарський суд припиняє провадження у справі, якщо сторони уклали угоду про передачу даного спору на вирішення третейського суду.

Головна відмінність третейського суду від державного полягає в тому, що його влада закріплена не на рівні загального закону, а на договірній основі, на волі приватних осіб. Завданням альтернативних способів вирішення спорів є вирішення конфліктів між сторонами зі збереженням можливості їх

подальшого співробітництва, тому в основі всіх методів альтернативних способів вирішення спорів є з'ясування і задоволення інтересів конфліктуючих сторін на основі компромісу. Спир може бути переданий на розгляд третейського суду за наявності між сторонами третейської угоди і до прийняття компетентним судом рішення у спорі між тими самими сторонами, з того самого предмета і з тих же підстав [2].

Юрисдикція третейських судів не поширюється на публічно-правові відносини. Наприклад, третейські суди не можуть розглядати справи щодо конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим. Третейські суди не можуть розглядати справи, в якій однією з сторін виступає орган державної влади, місцевого самоврядування, державна установа або організація.

Теоретично рішення третейського суду є обов'язковим для сторін, що поєднує їх з рішеннями державних судів. Водночас ця обов'язковість відрізняється від обов'язковості, притаманної актам судів загальної юрисдикції і господарських судів в силу особливої правової природи третейського суду. У Законі України "Про третейські суди" не передбачені норми щодо відповідальності за його невиконання. Іде мова про обов'язок сторін, які уклали третейську угоду, щодо добровільного виконання рішення третейського суду без будь-яких зволікань чи застережень. Тому рішення третейського суду не може розглядатися як акт, обов'язковий для виконати особами, які не є сторонами третейської угоди. Рішення третейського суду не є загальнодержавним актом, що притаманно для рішення державних судів, тому імперативний (вольовий, безумовний) характер рішення третейського суду забезпечується силою державного примусу лише опосередковано [4, с. 121].

Оскарження рішення третейського суду у господарських справах провадиться відповідно до норм ст. 51 Закону України "Про третейські суди" і розділу XIV-1 ГПК. Сторони, треті особи та особи, які не брали участь у справі, у разі якщо третейський суд вирішив питання про їх права і обов'язки, мають право звернутися до місцевого господарського суду за місцем розгляду справи третейським судом із заявою про скасування рішення третейського суду.

Згідно чинного законодавства до підвідомчості справ третейським судам належить широке коло спорів, тому можна стверджувати, що перспективи розвитку третейських судів в Україні є досить значними. Про це свідчить і тенденція до зростання кількості третейських судів в Україні. Водночас, як і кожна перспективна справа, діяльність системи третейського судочинства потребує законодавчого доопрацювання з метою подолання цілого ряду проблем, пов'язаних насамперед із зловживаннями, що спостерігаються у зв'язку із згаданими перегами розгляду спорів у третейському суді.

Отже, вивчення історичного досвіду врегулювання спорів дозволяє дійти висновку, що практичне застосування третейського розгляду справ є невід'ємною частиною правової культури України. Відповідні правові норми фактично складають комплексний міжгалузевий правовий інститут, який має чітко визначені параметри взаємодії з основним галузями права. Водночас практичне нормативне та організаційне забезпечення функціонування третейського судочинства і його забезпечення з боку державної системи судочинства ще далекі від оптимальних, що зумовлює недостатню

ефективність і низьку популярність даного інституційного способу розв'язання господарських спорів серед суб'єктів відповідних правовідносин.

Вирішенню ряду проблем господарського судочинства може сприяти третейське судочинство. На сучасному етапі розвитку третейська діяльність з примирення сформувалася як окрема галузь судочинства, розширюється ринок відповідних послуг, продовжується процес законодавчого регулювання третейського судочинства. Третейські суди хоча й не входять до системи державних господарських судів, тісно пов'язані з ними, зокрема із судами першої інстанції. Водночас цей спосіб вирішення юридичних конфліктів ще не став достатньо популярним в силу проблем неврегульованості кадрових питань і статусу третейського судді, недостатнього врегулювання питання підвідомчості спорів третейському суду та порядку його взаємин із державним судом. Наявні факти зловживань в системі третейського судочинства, що, серед іншого, визначило тенденцію до поступового нормативного скорочення підвідомчості і процесуальних можливостей третейських судів. Підвищення ефективності третейського судочинства, та, як наслідок, його популярність при вирішенні господарських спорів можливі за умови зацікавленості держави, зокрема, її судової системи, та господарюючих суб'єктів до використання переваг альтернативного судочинства.

Список використаних джерел

1. Вангородська Н.А. Третейські суди в Україні в Х-XVIII ст. / Н.А. Вангородська. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2009. №2. С. 118-127.
2. Закон України "Про третейські суди" від 11 травня 2004 року №1701-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. №35. Ст. 412.
3. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю.С. Шемчушенка. К.: Юридична думка, 2007. 992 с.
4. Третейські суди в Україні / Ю.А. Михальський, В.П. Самохвалов, В.І. Рижий та ін.; за ред. В.П. Самохвалова, А.Ф. Ткачука. К: Ін-т громад. сусп-ва; ІКЦ Леста", 2007. 184 с.

Боднарчук Л.

*студентка І курсу юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, завідувач кафедри
теорії та історії держави і права ТНЕУ Кравчук М.В.*

ПАКТ МОЛОТОВА-РІББЕНТРОПА Й ТАЄМНИЙ ПРОТОКОЛ ДО НЬОГО: ІСТОРИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Напередодні й упродовж Другої світової війни Радянський Союз здійснив низку порушень міжнародного права та звичаєвого права ведення війни. Відправною точкою делікту стала міжнародно-договірна база. Одним із таких актів підписаних на міжнародному рівні СРСР був радянсько-німецький пакт від 23 серпня 1939 р. таємний протокол до нього, де фактично розмежовувалися сфери впливу СРСР і Третього рейху в Східній Європі. Ця угода стала останнім документом в плеяді гітлерівської дипломатії, яка розв'язала Другу світову війну, тобто стала приводом для, початку 1 вересня